

Verhandeling over het damspel

Verhandeling over het damspel

Waarin de aard en de basisregels van het spel, evenals de verschillende spelverlopen, opstellingen en werkingen, praktisch worden uitgelegd.

Verrijkt met ongeveer tweehonderd voorbeelden van kunstige posities en combinaties, die ter oplossing worden aangeboden.

Ephraim van Emden

Colofon

Tekst	Ephraim van Emden
Samenstelling editie 2026	Eric van Dusseldorp
Portret omslag	Ephraim van Emden achter het dambord. Uit: Het Damspel, oktober 2018, nr. 3, blz. 22 Techniek en drager: Olieverf op doek [collectie W. van Mourik] Maten: 39 x 30,6 cm Schilder: Jan Ekels II
Uitgever	Bookmundo
Eerste editie	1785
Bewerking	2026
ISBN	9789403896472

© E. van Dusseldorp, Jomtien, Thailand, bewerking 2026.
eric@ericdamsite.com

Voorwoord

Dat het damspel, onder de spelen die tegenwoordig in zwang zijn, geen geringe plaats inneemt en niet weinig tot vermaak dient, meen ik te moeten toeschrijven aan het feit dat het een van die spelen is die geheel afhangen van het inzicht en vernuft van de speler, en waaraan toeval of geluk geen enkel aandeel heeft.

Dit is waarschijnlijk ook de reden dat enige liefhebbers van het spel, die mij welwillend de eer hebben gegeven te zeggen dat ik de beoefening ervan tot een graad van volmaaktheid heb gebracht die zij nog niet eerder hadden gezien, mij hebben gevraagd of het niet mogelijk zou zijn dat ik over dit spel iets op papier stelde en het bij wijze van intekening uitgaf. Dit met het doel hun kennis verder te verhelderen, en tegelijk anderen, die minder bedreven zijn, in hun liefhebberij verder te ontwikkelen.

Dit zo vriendelijke voorstel niet onbeantwoord willende laten, heb ik mij de moeite getroost om enige uren daaraan te besteden en deze verhandeling over het damspel samen te stellen, waarin de aard, het doel, de omvang, de algemene en bijzondere grondregels, alsmede verschillende kunstige posities en slagen, door enige voorbeelden worden toegelicht.

Zie daar, mijne heren, de aanleiding waardoor het is gekomen dat ik dit werkje heb vervaardigd, dat ik u thans de vrijheid neem aan te bieden.

Ontvang het met dezelfde welwillendheid waarmee u mij tot dit werk hebt aangemoedigd. En wilt, daar mijn pen zich uit eigen beweging nooit zou hebben verstout iets van deze aard ter drukpers te brengen, het onvolkomene dat erin gevonden mocht worden beschermen tegen elke kritiek die verder gaat dan tot verbetering strekt.

E. van Emden
Amsterdam, 1785

Ten geleide

Door de samensteller van de editie van 2026

Voor u ligt *Verhandeling over het damspel*, waarvan de eerste editie in 1785 verscheen. Het werk is vooral bekend als het oudste Nederlandstalige damboek, er zouden nog (zeer) vele volgen. Maar *Ephraim van Emden* had de primeur met het op de markt brengen van een uitgave over het internationale spel in de Lage Landen.

Over Van Emden (soms ook Embden genoemd) vertelt Wikipedia het volgende. “Ephraim van Emden (1752-1832) was een bekend makelaar, vrijmetselaar en auteur van *Verhandeling over het damspel* (1785). Als makelaar handelde hij in ‘vaste goederen, obligatiën, beleeningen en inboedels’. Van Emden woonde in Amsterdam (van 1787-1794 op de Herengracht en van 1800-1813 op de Zandstraat). Zijn damboek staat bekend als het oudste Nederlandse damboek. In 1761 al maakte Ephraim kennis met het dammen, toen hij aan de hand van zijn vader het Franse koffiehuis aan de Kalverstraat bezocht. De latere exploitant van dit koffiehuis - Freek Klingspoor - behoorde begin '80-jaren van de 18e eeuw tot de ‘eenige Heeren liefhebbers van het damspel’ die Ephraim hebben geïnspireerd tot het schrijven van het eerste Nederlandse damboek. In het koffiehuis voerden patriotten soms heftige politieke discussies.”

Van Emden stamde uit een joodse familie die al enkele generaties in Amsterdam woonde (zijn grootvader van vaderskant en grootmoeder van moederskant waren overigens broer en zus), de wortels lagen in Duitsland (Emden) en deels in Italië. Hij kwam dus via het koffiehuis in aanraking met het damspel en groeide uit tot een uitzonderlijk sterke speler en theoreticus. In advertenties uit zijn tijd werd hij zelfs omschreven als een ‘vermaard liefhebber’ en ‘beroemde kunstkenner’ van het damspel.

Dat zegt veel: in de 18e eeuw was dammen nog vooral een cafésport en gezelschapsspel. Iemand die een systematisch boek schreef over openingen, combinaties en strategie was toen iets bijzonders.

Zijn *Verhandeling over het Damspel* behandelde:

- de aard en regels van het spel,
- combinaties en slagmotieven,
- positionele ideeën,
- ongeveer 200 voorbeelden van ‘kunstige standen en slagen’.

Dat was in die tijd zeer vooruitstrevend. Het boek probeerde dammen niet alleen als vermaak te tonen, maar ook als denkspel dat bestudeerd kon worden. Het was overigens, zeker voor die tijd, uitzonderlijk duur. In de boekwinkel meer dan tien gulden, bij intekening zeven gulden. Daar moest ‘Jan met de pet’ dagenlang voor werken, en de uitgave van 1785 was dan ook meer voor de elite.

Er bestonden eerder wel teksten of vertalingen over dammen, maar Van Emden was de eerste Nederlandstalige auteur die een uitgebreid oorspronkelijk damboek publiceerde dat echt invloed kreeg. Daarom wordt hij vaak de vader van de Nederlandse damliteratuur genoemd. Later - in 1827, 1848, 1910 - verschenen er goedkopere edities waardoor het 'gewone volk' ook toegang kreeg tot dit boek.

De uitgave van 2026 verschilt in een aantal opzichten van de oudere edities.

1. Het is vertaald naar de taal (woorden, zinsconstructies en uitdrukkingen) van 2026, maar de toon is bewust wat archaisch gebleven. Als Van Emden begint met 'mijne heren', dan is dat onveranderd gelaten, ofschoon het in de huidige tijd niet meer gewoon is om een groep dammers op deze manier aan te spreken. Maar een - overigens mooi - woord als 'mitsgaders', dat officieel nog bestaat, is gewijzigd in 'alseek', 'alsmede' of gewoon 'en'.

2. Waar Van Emden volstond met louter cijferstanden, zitten er nu heuse diagrammen in het boek. Dat leest toch veel prettiger.

3. De oorspronkelijke, oude notatie, waarbij veld I zich linksonder bevindt en veld 50 rechtsboven, is gewijzigd in wat we nu gewend zijn.

4. Zeer lange uitweidingen over oplossingen van volstrekt gewonnen standen zijn bewust sterk ingekort, in de veronderstelling dat Van Emden dat ook zou hebben gedaan als hij de uitgave van 2026 had kunnen verzorgen.

Is *Verhandeling over het damspel* anno 2026 een goed leerboek in de zin van 'hier ga ik beter door dammen?', daar moeten we helaas streng in zijn. Dat is het gewoon niet. Evenmin kunnen zijn damproblemen de huidige toets die geldt voor kwaliteit doorstaan. Het boek is een stuk damgeschiedenis voor eenieder die daarin geïnteresseerd is.

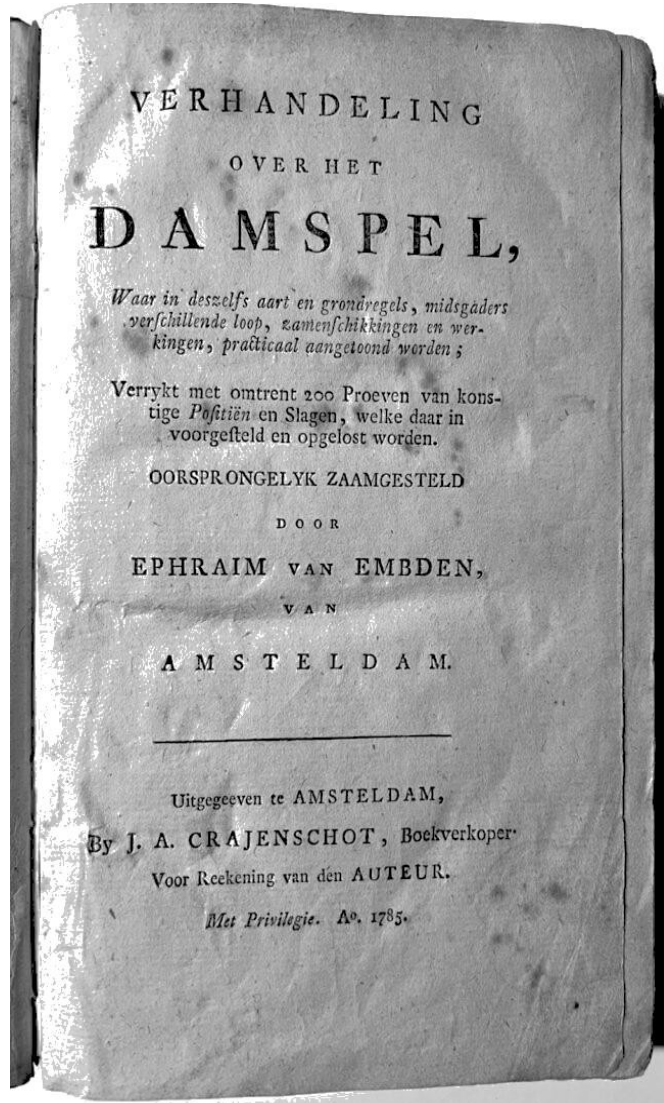
Grappig is het - soms vernietigende - commentaar van de auteur over de verschillende mogelijke openingszetten. Leuk is ook het naspelen van de oudste - weliswaar geconstrueerde - dampartij van Nederland. Het is een duidelijk klassieke partij, met hier en daar een ietwat barokke zet, die in zijn totaliteit redelijk van kwaliteit is. In de Eerste Klasse landelijk zou niemand vreemd kijken als dat duel op het bord kwam. Van Emden vond het logisch dat de partij in remise eindigde - dammen was immers een remisespel, vond ook hij al, maar op een gegeven moment kan zwart door een prachtige combinatie winnen. Aldus Kingsrow na 241 jaar. Natuurlijk was het digitale brein Van Emden nog vreemd.

Tot diep in de 19e eeuw werd in Amsterdam en de noordelijke Nederlanden nog met de regel van 'damrust' gespeeld. Plaats een witte schijf op 15 en zwarte schijven op 9 en 10. Wij slaan nu 15x13 waarbij de schijf na de slag een schijf blijft. Maar Van Emden was en bleef een overtuigend voorstander van 'damrust', waarbij 15 na de slag naar 4 dam wordt en daar ook als zodanig blijft staan. Pas veel later werd de Franse (dus internationale!) regel overgenomen. Damrust is definitief in ruste. Maar in het boek staan uiteraard nog enkele posities waarin damrust van toepassing is.

Veel gemak heb ik ondervonden van het werk van Jan de Ruiter en Nico Leemberg met hun bijdragen op de website <https://draughtshistory.hoofdlijn.nl>. Het heeft dit boek niet veranderd, maar het heeft mij dagen gescheeld dat ik, vanaf hoofdstuk 6, de diagrammen kon overnemen inclusief de oplossingen in de juiste notatie. Mijn dank hiervoor!

Tot slot. Het gaat hier om een erg foutengevoelig project. De taal is sinds 1785 behoorlijk veranderd, de veldnummering en dus de notatie zijn dat ook en tot slot hadden eerdere edities geen diagrammen. De samensteller heeft er veel zorg aan besteed om het zo goed mogelijk te doen, dus hang hem niet op aan een paar kleine foutjes die er ongetwijfeld in zijn blijven zitten.

Met deze uitgave heb ik niet de pretentie om ook maar enige verandering of vernieuwing in de damgeschiedenis aan te brengen, behalve dan dat de ouders van Van Emden neef en nicht waren. Maar dat had weekblad Privé ook kunnen vinden. Dit boekje beoogt laagdrempelig en leuk te zijn.

Veel plezier met *Verhandeling over het damspel* editie 2026.

Eric van Dusseldorp

Inhoud

- Voorwoord** Van Ephraim van Emden 5
- Ten geleide** Door de samensteller van de editie van 2026 6
- Hoofdstuk 1** Over de aard, het doel, en enige algemene grondbeginselen, alsmede gebruikelijke regels van het damspel 10
- Hoofdstuk 2** Over de uitgebreidheid van het damspel en de beperktheid van het aanwijzen van bijzondere grondregels 21
- Hoofdstuk 3** Over de bijzondere grondregels en vereisten van het damspel 24
- Hoofdstuk 4** Voorbeeld met uitleg van een volledig spel, waarin wordt aangetoond dat dit, volgens de voorgaande grondregels gespeeld, in remise eindigt 35
- Hoofdstuk 5** Over drie dammen tegen één dam, gevolgd door twaalf opgaven 52
- Hoofdstuk 6** Over vijf dammen tegen twee dammen, met twee opgaven 55
- Hoofdstuk 7** Voorbeeld van honderdvijftig partijstanden of combinaties 58
- Epiloog** Door de samensteller van de editie van 2026 80